

Д. М. Котенок,
к. е. н., доцент, докторант,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА

D. M. Kotenok,
Ph.D., associate professor, Ph.D. SHEE 'Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman "

ECONOMIC EVALUATION OF URBANIZATION PROCESSES IN UKRAINE AND THE FORMATION OF THE ECONOMIC POTENTIAL CITY

Розкрито зміст сучасної концепції урбанізації. Охарактеризовано основні етапи урбанізаційних процесів в Україні. Доведено, що Україна є урбанізованою країною лише за формальними критеріями. Виявлено основні важелі впливу урбанізаційних процесів на формування економічного потенціалу міста. Визначено основні параметри оцінки процесу якісної урбанізації.

Reveals the essence of the modern concept of urbanization. Main stages of urbanization processes in Ukraine. It is proved that Ukraine is urbanized country only by formal criteria. The basic leverage urbanization processes in shaping the economic potential of the city. The basic parameters of quality evaluation process of urbanization.

Ключові слова: урбанізація, урбанізованість, ефекти урбанізації, кількісна урбанізація, якісна урбанізація, економічний потенціал міста.

Key words: urbanization, the effects of urbanization, urbanization quantitative, qualitative urbanization, economic potential of the city.

ВСТУП

Однією з головних глобальних тенденцій минулого століття стало підвищення значення міста в світовій економічній системі загалом та в національних економіках зокрема. Процес урбанізації проявився у всіх країнах та ознаменувався швидкими темпами зростання міського населення та прискореним розростанням великих міст. Зміна системи розселення на користь міст стала специфічною характеристикою та вагомою складовою економічної динаміки останніх століть у більшості країнах світу.

З іншого боку, великі міста та міські агломерації починають відігравати все активнішу роль у сучасній глобальній та регіональній економіці разом з могутніми наднаціональними корпораціями — ці складні суспільно-економічні системи здатні конкурувати в глобальному масштабі з іншими економічними структурами.

Вивчення практики трансформаційних процесів в економічній та суспільній сферах, а також теоретичне узагальнення емпіричних досліджень з усією очевидністю виявляють інтенсивне нарощування динаміки урбаністичних явищ в Україні. Формується чітке уявлення того, що великі міста можуть визначати обличчя національної економіки. Задача ефективної перебудови просторової й географічної структур господарства тісно переплітається з політичними, суспільними та соціальними проблемами, від розв'язання котрих залежить рівень добробуту населення й благоустрою територій, а також майбутній розвиток економіки України в цілому та її територіальних одиниць зокрема.

Визначенню сутнісних проявів урбанізації присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних дослідників: Блащук Л., Гольц Г., Заставецький Т., Лаппо Г., Пер-

Таблиця 1. Характерні прояви впливу урбанізації на економіку ринкових господарств

Джерело формування ефекту урбанізації	Сутність прояву ефекту	Споживач ефекту	Ідентифікація ефекту
Концентрація фінансових, економічних, адміністративних та людських ресурсів	Активний обмін інформацією, що забезпечує скорочення часових витрат на створення, апробацію, впровадження та дифузії інновацій	Підприємство	Стимулятор
	Високе навантаження на ресурси	Підприємство	Дестимулятор
	Обмеженість внутрішніх ресурсів	Домогосподарство, підприємство	Дестимулятор
Просторова концентрація трудових ресурсів	Широкий спектр вибору місця роботи	Домогосподарство	Стимулятор
	Широкий спектр вибору спеціалістів	Підприємство	Стимулятор
	Надмірна міграція населення з оточуючих територій	Домогосподарство, підприємство	Дестимулятор
	Зниження доступності суспільних благ як результат підвищення щільності населення	Домогосподарство, підприємство	Дестимулятор
Розгалужена система суспільних благ	Високий рівень розвитку соціальної та виробничої інфраструктури	Домогосподарство, підприємство	Стимулятор
	Підвищення якості життя у місті	Домогосподарство	Стимулятор
	Підвищення рівня непродуктивних витрат, особливо внаслідок перевантаження транспортної системи	Домогосподарство, підприємство	Дестимулятор
Локалізація та агломерація	Економія витрат внаслідок територіальної близькості контрагентів	Підприємство	Стимулятор
	Зниження рівня внутрішньогалузевої конкуренції внаслідок створення кластерів та мереж	Підприємство	Стимулятор
	Розширення споживчих ринків, зниження вартості продукції	Домогосподарство	Стимулятор
	Погіршення екологічної ситуації	Домогосподарство, підприємство	Дестимулятор

Джерело: адаптовано за [14].

цик Е., Полян П., Романова В., Хаггет П. Висвітлення особливостей перебігу процесів урбанізації у різних країнах світу знайшли своє відображення у дослідженнях Алфьорова М., Балуєвої О., Коломак Е., Коротаєва А., Ломоносова Д., Пивоварова Ю., Симагіна Ю., Халтуріна Л. Вивченню специфіки впливу темпів урбанізації на економіку країни проводяться вченими Хельсинського університету підрозділу ООН НАВІТАТ, а також дослідниками Вахітовим В., Накумурою Р., Розенталем С., Стренджем У., Чікконе А.

Разом з тим, переважна більшість публікацій здебільшого зосереджена на висвітленні демографічних та географічних аспектів урбанізації, тоді як економічний аналіз цього процесу доволі часто залишається за межами досліджень. В Україні відчувається нестача цілісних економічних досліджень, присвячених сучасним проявам урбанізації у національній економіці, а також її генезою.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Мета статті полягає у виявленні та систематизації ознак світових тенденцій урбанізації та аналізу їх проявів в економіці України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ідентифікація урбанізації як процесу, з одного боку, та вивчення закономірностей її прояву, з другого, потребує деякого заглиблення в економічну історію та теорію господарства. Термін "урбанізація", як відомо, вперше було використано у 1867 році в Іспанії для відображення процесів, пов'язаних із

розростанням міських поселень, збільшення кількості міст та зростання міського населення [3]. Однак наукові дослідження процесів урбанізації відбулись у другій половині ХХ ст. Незважаючи на те, що в економічній літературі з'явилося чимало робіт, присвячених проблемам урбанізації, все ж розуміння її природи на теоретичному рівні залишилося неповним. Основною причиною цього явища є те, що міждисциплінарні підходи тут практично відсутні, а методи та результати таких метанук, як загальна теорія систем, синергетика та систематологія, використовуються вкрай недостатньо. Саме тому нині ще небагато робіт, в яких урбанізація досліджується не як конгломерат різномірних явищ, а як єдина цілісна система. Слід зазначити, що дещо глибше розробленими є лише теорії, які вивчають окремі аспекти урбанізації. Не до кінця відпрацьованим залишається понятійний апарат цієї галузі знань. Відтак, кожна з існуючих дефініцій розкриває лише один аспект, розглядаючи процес урбанізації з того чи іншого боку. На основі результатів аналізу найпоширеніших тлумачень терміну "урбанізація" нами виокремлено деякі сутнісні елементи даного поняття. Так, урбанізацію в економічному аспекті слід розглядати як процес перетворення міст у найважливіший елемент системи розселення. Розростання великих міст та утворення міських агломерацій дає розуміння урбанізації у географічному аспекті. Урбанізація за демографічного підходу тісно пов'язана передовсім із особливостями формування міського населення, а саме: природним та міграційним його

приростом. У нашому дослідженні під урбанізацією ми будемо розуміти цілісний процес, змістом якого є зміна культурного значення і соціальних функцій міської концентрації населення, а також нарощування економічного потенціалу міст.

Сучасна концепція урбанізації найбільш повно відображена у публікаціях та дослідженнях ООН НАВІТАТ [14]. Основні положення цієї концепції можна звести, на наш погляд, до наступних:

- міста є рушійною силою розвитку сучасної економіки, оскільки забезпечують більш високий рівень продуктивності праці та добробуту населення;

- значення міста як каталізатора економічного розвитку країни підвищується із зниженням рівня розвитку останньої;

- міський спосіб життя і типові елементи культури поширюються з міст на все суспільство.

Згідно зазначених положень процес урбанізації супроводжується появою певних ефектів, які, в свою чергу, можуть як стимулювати, так і обмежувати розростання міст, тобто відігравати роль стимуляторів або дестимуляторів. Так, наприклад, концентрація фінансових, економічних, адміністративних та людських ресурсів, з одного боку, стимулює розвиток підприємницького сектора економіки міста, а з другого — призводить до зростання навантаження на наявні ресурси міста. Нами проведена систематизація основних стимуляторів та дестимуляторів урбанізації за джерелами їх виникнення. Результати наведені у табл. 1.

Існуюча множинність змістових аспектів урбанізації обумовила формування різних підходів щодо її часової диференціації. Так, якщо в основу етапізації закладати демографічний та географічний аспекти, то початок урбанізації припадає на епоху неоліту (12—10 ст. до н.е.), коли власне і виникли перші поселення міського типу, а якщо економічний — то на кінець 18-го століття, оскільки саме тоді розпочалися процеси бурхливого розвитку міст. Перша стадія, з точки зору географічного підходу, стадія зародження міст, тривала протягом першої половини IV ст. до н.е. — першої половини XVIII ст. н.е. Для неї було характерним поява міст як центрів невеликих сільськогосподарських районів, а також поступове згущення мережі малих міст. Демографічний розвиток міст на цій стадії відбувався повільніше, ніж сільської місцевості, частка міського населення не перевищувала 1 %. Часові межі другої стадії за географічним підходом співпадають із першою стадією за економічним — друга половина XVIII ст. — перша половина XVIII ст. Протягом зазначеного періоду відбувається швидке зростання міст, яке характеризується диференціацією розмірів та функцій міст під впливом економічних факторів, перевищенням темпів зростання городян сільського населення, при цьому частка міського населення все ще є незначною і не перевищує 5 %. Третій період за географічним підходом включає в себе дві стадії за економічним, а саме: друга половина XIX ст. — перша половина XX ст. — агломераційна урбанізація; друга половина XX ст. — донині — агломераційно-субурбанізаційний розвиток, а також деагломерація. Агломераційна урбанізація супроводжувалась територі-

альною диференціацією розмірів міст, формуванням агломерацій шляхом розростання або об'єднання центральних міст, а також темпами зростання населення міст, що значно перевищують сільське населення, таким чином частка міського населення досягла 30 %. На стадії агломераційно-субурбанізаційного розвитку відбувалася концентрація населення у містах і одночасно диференціація структури міст: зменшуються, а часто зникають села, виникають метрополітенські ареали, мегаполіси; розвиток агломерацій проходить за рахунок зовнішньої зони, відбувається субурбанізація. Частка міського населення досягає 70 % і стабілізується. Разом з тим, проявляються негативні наслідки урбанізації, екологічні та соціальні. Високо урбанізовані країни переходять нині до стадії, де агломерації характеризуються деконцентрацією населення й стабілізацією розселення. Проблема бурхливого розростання й розвитку міст, їх екологічне становище набуває глобального спрямування. Відбувається активна протидія негативним наслідкам урбанізації.

Переосмислення закономірностей етапів довгострокової динаміки урбанізаційних процесів вкупі з положеннями теорії цивілізаційного розвитку дозволяє дійти до висновку про те, що перехід від одного етапу суспільного розвитку до іншого супроводжується зміною характеру урбанізації. Так, перехід від аграрного (доіндустріального) до індустріального суспільства характеризувався прискоренням темпів новостворення та збільшення існуючих міст, від індустріального до постіндустріального — розвитком нових урбанізаційних форм. Таким чином, кількість міст та рівень їхнього розвитку можна вважати важливим показником суспільного розвитку, якості та ефективності використання економічного потенціалу міста, через моніторинг яких можна виявити стадію життєвого циклу, точку біфуркації, оптимальність обраного розвитку.

Доволі значне збільшення чисельності міського населення — один із головних результатів урбанізації в Україні у XX ст. Так звана "міська революція" призвела до збільшення міського населення протягом століття більш як у десять разів. Незважаючи на потрясіння XX ст., процеси урбанізації відбувались переважно еволюційно, оскільки протягом всього століття поступово розвивались існуючі міста та створювалися нові [2; 11]. Разом з тим, тогочасна урбанізація в Україні була підпорядкована потребі швидкого індустріального розвитку, а тому мала екстенсивний характер. Іншими словами, зростання міст і формування міських структур відповідали потребам матеріального виробництва і, зокрема, екстенсивного розширення індустріальної бази, будівництва нових фабрик і заводів, а також освоєння нових родовищ корисних копалин. Слід зазначити, що саме такому процесу урбанізації властиві швидкі темпи зростання міського населення за рахунок міграційного приросту, що загалом знижує культурно-освітній і кваліфікаційний рівні трудових ресурсів, структуру потреб і якість обслуговування населення. Ще одним важливим наслідком стало формування монофункціональних міст, тобто міст зі структурно однорідною промисловою орієнтацією економічного потенціалу.

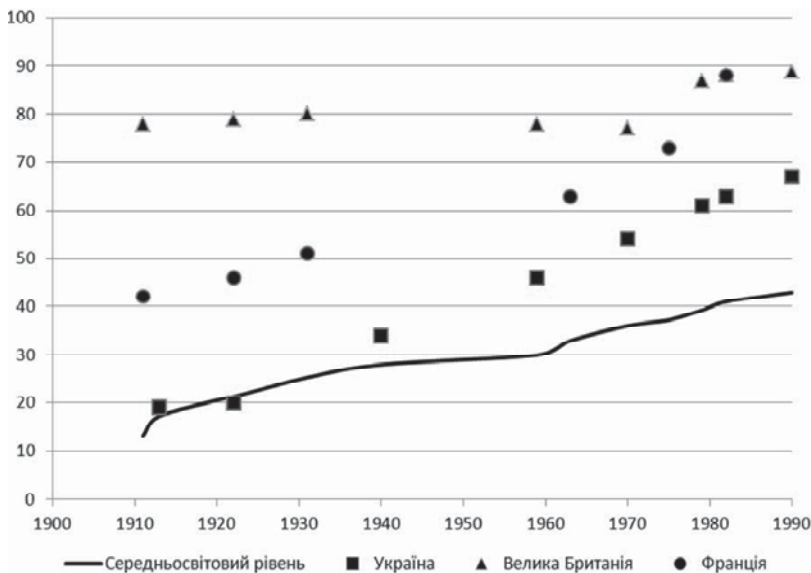

Рис. 1. Динаміка показника урбанізованості в Україні порівняно з європейським та світовим рівнем у 1900–1990 рр.

Для проведення поглибленого ретроспективного аналізу процесів урбанізації в Україні у XX ст. — першому десятилітті XXI ст., на наш погляд, доцільно виокремити два етапи. Перший 1900—1990 рр., коли Україна була складовою великих держав. Процеси урбанізації визначались тоді загальнодержавною політикою Царської Росії (1900—1917) та, відповідно, Радянського Союзу (1917—1990). Другий — з 1991 року — коли Україна стала незалежною державою.

Протягом першого етапу урбанізація була дещо своєрідною, вона набувала як ознак глобального процесу, так і характеристик радянської економіки.

За результатами досліджень вітчизняних науковців та даними перепису, проведеного в кінці XIX ст. у Царській Росії, на території сучасної України знаходи-

лося 114 міст із населенням 2673,9 тис. чол. [5]. За даними служби статистики Української РСР менш ніж за сорок років, тобто на 1940-й рік, кількість міст зросла майже вдвічі, а чисельність міського населення більш як у п'ятеро. У подальшому темпи урбанізації стабілізувались. Так, за наступні 40 років (1941—1980 рр.) кількість міст зросла лише у півтори рази, а чисельність міського населення лише вдвічі.

Результати проведеного нами порівняльного дослідження темпів урбанізації в Україні та світової урбанізації минулого століття підводять до висновку про їх чималу схожість. Це ілюструє рис. 1. Таким чином, із формальної точки зору на кінець XX ст. Україна була урбанізованою країною, у якій 67% населення були особами з міською пропискою. Разом з тим, рівень урбанізованості, тобто частка міського населення у загальній чисельності населення, значно поступався аналогічному показнику для країн, що

вважались на той час високоурбанізованими. Так, у Франції та Великобританії частка міського населення у цей час досягла майже 90% [4; 15].

Впродовж першого періоду доволі чітко проявилась суперечливість політики урбанізації Радянської України — з одного боку, це було зростання концентрації міст і збільшення їх кількості, а з другого — спостерігалась відсутність дієвих механізмів адаптації нових городян до міського середовища. Іншими словами, відбувалась актуалізація матеріально-технічної, а не антропо-культурної основи урбанізації. Характерними рисами моделі урбанізації, яка на той час реалізовувалась на Україні, як і в усьому Радянському Союзі, були такі: підпорядкованість урбанізації потре-

бам індустріалізації, жорстке централізоване регулювання міського розвитку, падіння загальної культури і маргіналізація міського населення, переважання в містах містечкової сутності. Систематизовані форми прояву зазначених особливостей стосовно формування економічного потенціалу міст наведено у табл. 2.

Проведення політики урбанізації у зазначених формах призвело до того, що глобальним тенденціям урбанізації в Українській РСР відповідали лише кількісні параметри її рівня, натомість рівень розвитку економічного потенціалу більшості міст — ні. Таким чином, на початок 1990-х років Україну можна було вважати за кількісними параметрами урбанізованою країною, однак вона не мала достатніх передумов для становлення якісної

Таблиця 2. Сутнісна характеристика політики урбанізації в Українській РСР у 1917–1990 роках

Сутність політики	Прояв впливу на економічний потенціал міста
Підпорядкованість урбанізації потребам індустріалізації	• формування економічного потенціалу міст, підпорядкованого вимогам виробництва; • місто розглядається як придаток до виробництва, ємність для людських ресурсів; • надмірна міграція сільського населення, яке не імплементується у міський спосіб життя.
Жорстке централізоване регулювання міського розвитку у напрямку мінімізації витрат на населення	• система організації виробництва, яка передбачає злиднений рівень життя міського населення; • «міська політика», або ж мінімізація витрат на людину через максимально можливу економію на житлово-комунальному будівництві, соціально-культурній сфері, міському транспорті; • нерозвиненість потенціалу інфраструктури внаслідок суспільно необґрунтованих норм та нормативів.
Маргіналізація міського населення	• руйнація середнього прошарку міського населення і заміщення його новими «сільськими» городянами, що не супроводжується формуванням чітких життєвих орієнтирів; • становлення переважно провінційно-селянського способу мислення городян; • низька якість кадрового потенціалу.
Містечкова сутність міст	• місто як сукупність робітничих містечок при підприємствах; • слободизація розселення; • невиконання містом функції культурного центру території (району); • нерозвиненість трудового потенціалу.

Джерело: сформовано за [7; 8; 11].

Таблиця 3. Розподіл регіонів України у відповідності до рівня урбанізованості та продуктивності праці у 2010 році

Розподіл регіонів України							
За рівнем урбанізованості				За рівнем продуктивності праці			
Рівень	Межі інтервалу	Регіональна структура групи		Рівень	Межі інтервалу	Регіональна структура групи	
		Регіон (область)	Значення показника			Регіон (область)	Значення показника
Високий	90,48-79,82	Донецька	90,48	Високий	25906,48-22427,14	Дніпропетровська	25906,48
		Луганська	86,61			Донецька	21062,87
		Дніпропетровська	83,46			Полтавська	19165,13
		Харківська	79,84			Київська	18195,64
Вищий за середній	79,81-69,15	Запорізька	76,71	Середній	18947,78-15468,44	Запорізька	17781,55
Середній	69,14-58,48	Миколаївська	67,65			Харківська	17779,99
		Сумська	66,93			Одеська	17071,23
		Одеська	66,56			Луганська	15355,74
		АР Крим	62,91			Миколаївська	14787,18
		Чернігівська	61,86			АР Крим	12427,13
		Кіровоградська	61,51			Черкаська	12287,79
		Херсонська	61,14			Львівська	12137,43
		Київська	61,76	Низький		Сумська	11869,99
		Полтавська	61,61			Кіровоградська	11785,97
		Львівська	61,61			Чернігівська	11721
Нижчий за середній	58,47-47,81	Житомирська	57,50			Івано-Франківська	11316,88
		Черкаська	55,72			Херсонська	10966,35
		Хмельницька	53,96			Вінницька	10664,35
		Волинська	51,41			Хмельницька	10548,49
		Вінницька	48,95			Житомирська	10170
Низький	84,70-37,14	Рівненська	47,66			Волинська	10166,01
		Тернопільська	43,36			Рівненська	10112,25
		Івано-Франківська	43,07			Тернопільська	9012,626
		Чернівецька	41,72			Закарпатська	8667,949
		Закарпатська	37,15			Чернівецька	8509,615

урбанізації, з характерною для неї міською культурою, високими вимогами до якості життя городян та комфорту міського середовища. Відзначимо ще одну особливість економіки України — нерівномірну територіальну урбанізованість.

Процеси урбанізації, які відбувались в незалежній Україні, дещо змінились за своїм характером. З одного боку, протягом 1991—2010 років збільшилась кількість міст. З іншого — економічна криза призвела до зменшення частки міського населення. Так, за даними Державної служби статистики України, кількість міст за цей період зросла з 446 до 459 (+3,0%), при скороченні чисельності міського населення з 34832,5 тис. чол. до 31524,8 тис. чол. (-9,5%), що призвело до зменшення середнього розміру міста з 78,1 тис. чол. до 68,7 тис. чол. [9]. Відзначимо, що збільшення кількості міст не було пов'язане з переглядом правових положень щодо територіально-адміністративного устрою, оскільки останнє було затверджене у 1981 році Президією Верховної Ради Української РСР [12].

Протягом 1991—2010 років не змінилась також неоднорідність територіальної урбанізації. З метою економічного аналізу цих процесів нам вдалось сформулювати окремі групи регіонів зі схожим рівнем урбанізованості. Для цього було застосовано методи дескриптивного аналізу. Інформаційною базою розрахунку індексу урбанізованості слугували довідники та звіти державної статистичної служби. Групування регіонів відбулось за рівнем урбанізованості, враховуючи межі варіації значень частки міського населення регіонів. Кількість груп визначалась нами на основі відомої формули Стренджерса [8]:

$$m = 1 + 3.332 \cdot \lg N,$$

де m — кількість груп,

N — кількість одиниць статистичної сукупності.

Величина інтервалу, тобто межі кожної групи, нами визначена за формулою:

$$a_i = (x_{\max} - x_{\min}) / m,$$

де a_i — величина інтервалу,

$x_{\max}, x_{\min}$ — відповідно максимальне та мінімальне значення статистичної сукупності.

У результаті всі регіони України були об'єднані у 5 груп із близьким за значенням рівнем урбанізації. Розподіл регіонів за рівнем урбанізованості представлено у табл. 3.

Результати аналізу відповідних груп дозволили нам дійти до висновку про доволі високу регіональну диференціацію рівня урбанізованості регіонів України. Так, різниця між рівнем урбанізації Донецької області як лідера та Закарпатської як аутсайдера становить більш як вдвічі.

Високий рівень урбанізованості має також Дніпропетровська, Запорізька та Харківська області, це підтверджується включенням центральних міст цих регіонів до щорічників НАВІТАТ, присвячених оцінці розвитку урбанізованих територій [13].

Зазначимо, що наведені результати проведеного нами аналізу дозволяють охарактеризувати лише кількісний аспект урбанізаційних процесів в Україні. Сучасна ж концепція урбанізації спирається на якісні аспекти, передовсім на економічні, тобто на використання переваг, зумовлених високою концентрацією ресурсів, що дозволяє використовувати ефект від масштабу. Сучасні аналітики вказують на існування позитивного ефекту впливу рівня урбанізованості, тобто концентрації міського населення, не лише на рівень про-

дуктивність праці, а й загалом на темпи економічного розвитку країни [13;15]. Якщо за показник продуктивності праці взяти валовий регіональний продукт на душу населення, то це дозволяє, на наш погляд, виключити кореляцію масштабів та забезпечити порівняність даних.

Зазначений вище аналіз було нами доповнено оцінкою якісних процесів урбанізації.. Зіставлення складу утворених груп проявило очевидну закономірність, а саме: залежність між рівнем урбанізації та продуктивністю праці є незначною. Отримані результати свідчать про несформованість передумов якісної урбанізації, а також підводять до висновку про неефективне використання економічного потенціалу вітчизняних міст у другому періоді, тобто з 1991 року.

Слід зазначити, що особливе положення щодо кількісних та якісних проявів урбанізаційних процесів займає місто Київ. Це обумовлено передусім його статусом столиці. Відмінними від національних тенденцій є збільшення чисельності городян та постійне зростання валового регіонального продукту на душу населення. Разом з тим, згідно результатів останнього звіту ООН НАВІТАТ "Положення міст світу 2012/2013", місто Київ має найнижчий з-поміж міст Європи індекс продуктивності — 0,579 [13]. Зауважимо, що індекс продуктивності є складовим індексом процвітання і враховує вплив зовнішніх (регіональних та національних) та внутрішніх чинників. Для міста Москва цей показник становить — 0,806, міста Варшава — 0,846, міста Алма-Ата — 0,751, міста Відень, яке є світовим лідером у цьому аспекті, — 0,939 [13].

ВИСНОВКИ

Отримані результати економічної оцінки урбанізаційних процесів та їх впливу на економічний потенціал міста дають підстави зробити наступні висновки. По-перше, процеси урбанізації мали високу інтенсивність та масштабність протягом ХХ століття. По-друге, внаслідок підпорядкованості урбанізації процесам індустріалізації на початок 1990-х років Україна набула ознак високоурбанізованої країни лише за формальними або ж кількісними ознаками. По-третє, протягом ХХ століття не були сформовані передумови для перетворення кількісної урбанізації у якісну форму, що призвело до невідповідності міст світовим стандартам і нормам рівня та способу життя населення, а також облаштованості міського середовища та структури економічного потенціалу.

По-четверте, у результаті кризових явищ у національній економіці в останні двадцять років проявилися процеси реурбанізації, які супроводжувалися скороченням чисельності міського населення, зниженням економічної активності міст, посиленням урбанізаційної диференціації регіонів, деградацією функціональної структури економічного потенціалу. По-п'яте, неадекватність якісних показників урбанізації є причиною того, що навіть найрозвиненіші міста виявляються нездатними лідирувати у відновленні суспільства та ефективно розвиватися за принципами сучасної урбанізації.

Враховуючи європейський вектор розвитку України, цілком імовірно припустити, що прояви світових урбаністичних тенденцій будуть посилюватися. Пере-

творення, які мають відбутися, стосуватимуться передусім антропо-культурної складової урбанізації. Саме тому зусилля і заходи соціально-економічної політики муніципальних утворень мають бути сфокусовані на розвитку міського середовища та оновлення економічного потенціалу, що забезпечить формування необхідного підґрунтя для якісних процесів урбанізації.

Література:

1. Академические проекты Хельсинского университета [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://worldpolities.org>
2. Блащук Л. Проблеми урбанізації та міського розселення // Ефективність державного управління. — 2010. — № 23. — С. 210—220.
3. Балуева О.В. Урбанізаційні процеси: аналіз світових тенденцій // Економіка та держава. — 2011. — № 6. — С. 53—56.
4. Доля городского населения — Сравнение стран и регионов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://statinfo.biz>
5. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика): [монографія] / А.І. Доценко; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. — К.: Фенікс, 2010. — 529 с.
6. Коротаев А.В. Макродинамика урбанизации Мир-Системы: количественный анализ [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://cliodynamics.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=49
7. Лаппо Г.М., Полян П.М. Результаты урбанизации в России к концу XX века // Мир России. — 1999. — № 4. — С. 35—46
8. Коломак Е.Н. Оценка влияния урбанизации на экономический рост России // Регион: экономика и социология. — 2011. — № 4. — С. 51—69
9. Регіони України: стат. зб. 2011: у 2 ч. / за ред. О.Г. Осауленко. — К.: Державна служба статистики України, 2011. — Ч. 1. — 358 с.
10. Регіони України: стат. зб. 2011: у 2 ч. / за ред. О.Г. Осауленко. — К.: Державна служба статистики України, 2011. — Ч. 2. — 783 с.
11. Пивоваров Ю.Л. Урбанизация России в XX веке: представление и реальность // Общественные науки и современность. — 2001. — № 6. — С. 101—113.
12. Положення про вирішення питань адміністративно-територіального устрою, затверджене Указом Президії Верховної Ради УРСР від 12 березня 1981 року № 165 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1654-10>
13. State of the World's Cities Report 2012/2013: Prosperity of Cities. United Nations Human Settlements Programme (UN-HABITAT) [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.unhabitat.org>
14. UN-HABITAT [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.unhabitat.org>
15. World Urbanization Prospects. The 2011 Revision [Electronic resource]. — Mode of access: http://esa.un.org/unup/pdf/WUP2011_Highlights.pdf

Стаття надійшла до редакції 21.02.2013 р.